

Streszczenie

Lucyna Majchrzak

Powiat błoński w latach II Rzeczypospolitej (1918-1939)

Praca doktorska podejmuje problematykę historii regionalnej. Celem jej jest przedstawienie dziejów powiatu błońskiego jako jednostki administracyjnej nie istniejącej już od zgoła sześćdziesięciu pięciu lat. Ujęto w niej całościowo wszystkie dziedziny życia poczynając od podziału terytorialnego, statystyki ludności, organizacji politycznych, systemu oświaty, wyznań, stowarzyszeń społecznych, placówek ochrony zdrowia, sportu, kultury, opieki społecznej i bezpieczeństwa. Nie podjęto tematu wojska, gdyż w regionie nie stacjonowały garnizony wojskowe, a w razie potrzeby posiłkowano się jednostkami z Warszawy.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest powiat błoński w granicach obowiązujących w latach 1918-1939 z uwzględnieniem zmian zachodzących w podziałach administracyjnych w okresie międzywojennym. W większości ma charakter poznawczo-badawczy i dla przedstawienia analizowanych zagadnień została podzielona na kilka rozdziałów.

W pierwszym zaprezentowano podział administracyjny powiatu, w tym cztery uprzemysłowione miasta: Błonie, Grodzisk, Mszczonów, Żyrardów, dwie miejscowości ze statusem rodowodu miejskiego Wiskitki i Nadarzyn, zdegradowane do roli osad w 1860 roku oraz 14 gmin wiejskich, jego skład społeczny (chłopi, rzemieślnicy, robotnicy, ziemiaństwo, wolne zawody), stosunki narodowościowe, wyznaniowe oraz władze powiatowe i samorządowe.

W drugim zobrazowano życie polityczne powiatu, w tym początki odzyskania niepodległości, wojnę bolszewicką, przewrót majowy, wybory do Sejmu Ustawodawczego 1919 roku i kolejne odbywające się w latach 1922-1938 oraz schyłek II Rzeczypospolitej zagrożony wojną i faszyzmem. Opisano też partie polityczne, działające na arenie państwowej i lokalnej, jak prawicowe, lewicowe, chłopskie i młodzieżowe.

Nie pominięto również bezpieczeństwa w powiecie błońskim, któremu poświęcono osobny trzeci rozdział, gdzie przedstawiono genezę Policji Państwowej, w tym unifikację formacji mundurowych, głównie Milicji Ludowej, Policji Komunalnej oraz strukturę, zadania centralnych i terenowych organów policji, to jest komendy głównej, wojewódzkich, powiatowych, komisariatów i posterunków. Scharakteryzowano ówczesny model, kształcenia policyjnego, głównie funkcjonującą w Żyrardowie w latach 1928-

1938 szkołę dla posterunkowych oraz wzmiankowano o pozostałych w Mostach Wielkich (obecnie na Ukrainie) i w Sosnowcu. Szczegółowo omówiono tu kwestie dotyczące reaktywacji placówki, jej bazy lokalowej, kadry pedagogicznej, określenie ideału wychowawczego, wewnętrzną strukturę oraz organizację kształcenia. Zaprezentowano również udział słuchaczy w uroczystościach policyjnych i państwowych, bogate życie sportowe oraz krzewienie oświaty pozaszkolnej, tak na terenie szkoły, jak i w środowisku lokalnym. Zajęto się także działalnością policji w powiecie, głównie walką z przestępczością, kradzieżami, oszustwami, gorzelnictwem, stanem sanitarnym, nierządem i innymi. Znajdujemy tu także afery typowo gospodarcze z polityką w tle, zabójstwo dyrektora zakładów lnianych w Żyrardowie i przeróżne skandale obyczajowe. Nowatorskim rozwiązaniem jak na owe czasy była policja drogowa i funkcja dzielnicowego, w rozdziale tym zasygnalizowano także wpływ czynników motywujących na pracę policji (nagrody, pochwały, kary) oraz zagrożenia wynikające z pełnienia obowiązków służbowych. Nie zabrakło organizacji straży pożarnych, zarówno tych zawodowych, jak i ochotniczych.

W rozdziale czwartym uwzględniono zagadnienia związane z szeroko rozumianą gospodarką: rolnictwem z nagłą reformą rolną, handlem, rzemiosłem, komunikacją kolejową i kołową, zakładami przemysłowymi różnej branży, w tym najważniejszymi włókienniczymi w Żyrardowie i chemicznymi w Grodzisku. Przedstawiono ich liczbę oraz rozmieszczenie, a także początki elektryfikacji powiatu i nieliczne wtedy placówki pocztowe.

Rozdział piąty obejmuje oświatę w powiecie od wychowania przedszkolnego, licznego szkolnictwa powszechnego, średnich szkół gimnazjalnych, zawodowych, handlowych, funkcjonujących przeważnie w większych ośrodkach: Błoniu, Milanówku, Grodzisku i Żyrardowie. Opisano również cieszącą się renomą z długoletnimi tradycjami Szkołę Rolniczą w Pszczelinie w gminie Brwinów oraz załączki placówek specjalnych. Zaprezentowano także szeroko rozumianą oświatę pozaszkolną, w tym biblioteki, działalność uniwersytetów ludowych, kursów dokształcających oraz obszerną prasę lokalną.

W rozdziale szóstym omówiono problemy ochrony zdrowia, w tym ważny wtedy stan sanitarny powiatu, zwalczanie epidemii chorób zakaźnych (tyfus, gruźlica, jaglica), powstawanie pierwszych placówek służby zdrowia: przychodni, ośrodków, stacji opieki nad matką i dzieckiem i innych. Wyczerpująco opisano leczenie szpitalne i sanatoryjne w Zakładzie Hydropatycznym w Grodzisku, funkcjonującym tu z powodzeniem od końca XIX wieku, a także początki prywatnej opieki lekarskiej oraz różnych instytucji opieki społecznej. Nie bez znaczenia dla zdrowia ma ruch i sprawność fizyczna. Dlatego zapre-

zentowano tu liczne, lekkoatletyczne, piłkarskie, kolarskie, tenisowe kluby sportowe, ekskluzywny wtedy automobilizm i jeździectwo oraz modne Stowarzyszenia Gimnastyczne „Sokół”. Towarzyszyły temu powstające letniska, sprzyjające wypoczynkowi i rekreacji. Zasygnalizowano również rozrywkę masową, jak kino i teatr.

Rozdział siódmy obrazuje bogate życie religijne, gdzie opisano parafie rzymskokatolickie ówczesnego dekanatu grodziskiego i mszczonowskiego, judaizm, wyznania protestanckie oraz nielicznych mariawitów i prawosławnych. Przedstawiono także funkcjonujące wówczas zgromadzenia zakonne, obecne sanktuaria i cmentarze różnych wyznań. Nie pominięto licznych stowarzyszeń społecznych, młodzieżowych, wojskowych, paramilitarnych, katolickich, chrześcijańskich i wielu innych.

Pracę zamyka zakończenie i bibliografia. Aneksy i ilustracje oparte na materiale archiwalnym i statystycznym, porządkują i wzbogacają niektóre elementy treści. Niniejsza praca nie zamyka tematu do dalszych badań nad dziejami powiatu błońskiego, ale może zachęcić innych do podjęcia prób kolejnych opracowań. W oparciu o obszerną bazę źródłową: archiwalną, dokumentalną, publicystyczną, prasę oraz literaturę przedmiotu autorce udało się przedstawić w całości życie społeczno-polityczne, gospodarcze, oświatowo-kulturalne, religijne oraz służbę zdrowia i bezpieczeństwo. Nie mniej kontynuację mogą stanowić dalsze prace nad studiowaniem spraw wymiaru sprawiedliwości, obronności i przygotowań do wybuchu II wojny światowej.

Lucyna Majchrzak

Lucyna Majchrzak